

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1966

BRNO 1967

fläche gehalten. Aus diesen Objekten stammen anscheinend die gefundenen slawischen Scherben aus dem 9.—10. Jh. Ausserdem gewann man bei einer Terrainbegehung úněticer und hallstattzeitliche Scherben. Einige unansehnliche Scherben deuteten an, dass der Ort auch im fortgeschrittenen Mittelalter besiedelt war.

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O ZJIŠŤOVACÍM VÝZKUMU VE ZNOJEMSKÉ ROTUNDĚ

BORIS NOVOTNÝ

Tab. 31, 48, 49

V listopadu roku 1966 podnikl referent zjišťovací archeologický výzkum v přemyslovské knížecí rotundě P. Marie (sv. Kateřiny) ve Znojmě. Průzkum byl prováděn v úzké spolupráci s Okresním muzeem ve Znojmě (dr. V. Vildomec) a z popudu Krajského památkového střediska (arch. Grabmüller), v rámci prováděného komplexního průzkumu a konzervace této památky.

Sonda I byla vedena ve směru východozápadní osy válcové lodi, a to u západní stěny (rozměry 80 × 200 cm). Jedním z nejzávažnějších poznatků, získaných výzkumem, bylo identifikování původní románské lité maltové podlahy. Její 15 cm vrstvu tvořila kompaktní vápenná malta, k jejímuž zpevnění byly ještě přimíchány drobné zlomky cihelné drti (tzv. židovská malta, jejíž obdoba je známa jako pojivo, používané ve starším velkomoravském období při stavbě kamenných sakrálních a profánních staveb). Její kusy jsme vyzvedli v místech popukáných lomů, které byly druhotně vyspraveny betonovou maltou. Maltová vrstva byla nalita na 5 až 10 cm vrstvu drobnějších oblázků a kamenů. Pod ní, jako podkladová vrstva (zhruba 20 cm), byly šikmo nebo kolmo vedle sebe naskladeny velké štetové kameny, ležící v tenké vrstvě písku na rostlé podložní skále. Sondou II byl obdobný odkryv (100 × 150 cm) v delší ose válcové lodi na rozhraní lodi a zvýšené podlahy apsidy.

Při pokračujícím výzkumu (sonda III) byla sňata oproti úrovni lité maltové podlahy ve válcové lodi zvýšená recentní cihlová podlaha, nalézající se v apsidě podkovovitěho tvaru. Pod ní byl suchý a prašný hlinitopísčité zasypaný (v jednom místě spodní vrstvy zcela čistý žlutý jemný říční písek), zasahující do hloubky 40—50 cm, místy až do hloubky 100 cm. Výplň obsahovala hojné zlomky keramiky převážně novověké a v několika případech také středověké, zlomky dlaždic, kamenů, kusy malt (některé s freskovou barevnou umítkou), kusy kůry, dřeva a zvířecí kosti. Skalnaté podloží bylo oproti rovinatému podloží v lodi značně nerovné a ve dvou místech (u východního a severozápadního zdiva) se vyskytovaly dvě příkopovité nebo hrobovité zahloubeniny, hluboké až 1 m. V proláklíně poblíž východního zdiva leželo několik lidských kostí, patrně z porušeného hrobu. Rozbor nálezů bude proveden po patřičném očištění a dokumentaci. U jihovýchodní zaoblené stěny a u severozápadní části apsidy byly do skalnatého podloží vyhloubeny dvě 25 až 40 cm hluboké a u ústí zhruba 25 až 30 cm široké konstrukční kúlové jámy.

Rovněž výzkum v apsidě přinesl několik pozoruhodných zjištění. Předně se ukázalo, že pod omítkou s freskami je starší vrstva se stopami zakouření jakoby po požáru. Za druhé bylo zjištěno, že obnažené kamenné kvádříky neomítnuté spodní části zdiva (o průměrných rozměrech 35 × 10 cm) jsou dobře opracovány a přesně kladeny do rádků s podřezávanými rýhami. Obnažená část vnitřní kamenné líce ukazuje na dokonalou stavební techniku. Zdivo vnitřního povrchu se odlišuje od zdiva venkovního pláště, k jehož konstrukci bylo použito kamenů různých velikostí, převážně však větších rozměrů (viz kupř. fotografii z 90. let 19. stol. v A. Friedlovi, Přemyslovci ve Znojmě, Praha 1966, obr. 11).

Za třetí bylo konstatováno, že kvádříkové zdivo je postaveno na vyrovnávacím předzákladu, který tvoří dvě až tři vrstvy velkých plochých kamenů, které přecházejí do vnitřního prostoru. Pod tímto vyrovnáním, probíhajícím pod celou stavbou, teprve následuje vlastní základové zdivo, budované z hrubě upravených menších plochých kamenů do malty a vyrovnávajících značnou nerovnost terénu podložní skály. Výše zmíněný předzáklad tvoří podklad i pro zdivo válcové lodi. Dovnitř zasahující předzáklad zabránil nalití silné vrstvy podlahové malty až ke zdivu, jak ukazuje okružní rýha, oddělující ve vzdálenosti 35—40 cm tenčí vrstvu malty, nalitou na kamenech, od vlastního jádra silné vrstvy lité podlahy.

Za čtvrté bylo zjištěno, že půdorysný pronik apsidy ve tvaru podkovy do kruhového půdorysu lodi se projevil v konstrukci podlahy tím, že litá podlaha netvořila v lodi uzavřený kruh, ale byla ve směru od apsidy vyříznuta, a to ve tvaru dolní rovné části uzavřené podkovy. Techniky lité malty nebylo zřejmě v prostoru apsidy použito. Podle nálezů zlomků hliněných vypalovaných dlaždic je pravděpodobné, že oproti lodi zvýšená úroveň podlahy v apsidě byla vyložena dlaždicemi, a pronikla ve tvaru dolní třetiny uzavřené podkovy do kruhového prostoru lodi. V tomto smyslu původního vzhledu by rovněž měla být provedena i rekonstrukce podlahy v apsidě a zachována původní litá podlaha v lodi.

Za páté je pravděpodobné, že do dvou výzkumem odkrytých kůlových jamek, zapuštěných do skály v těsné blízkosti stěn apsidy, byly původně zasazeny kůly nesoucí lešení, použité při stavbě nebo výzdobě stěn.

Za šesté zůstává doposud nejasná funkce dvou příkopovitých nebo hrobovitých, značně hlubokých zahloubenin. Pozůstatky lidských kostí nedospělé osoby, nalezené v jedné z nich, by mohly nasvědčovat tomu, že to byly původně nevelké, snad dětské hroby.

Za sedmé je rovněž zatím nejasná funkce několika kamenů, přimaltovaných na plocho ke skalnatému podloží. Vyskytly se v zadní části rotundy. Snad to mohly být základy oltářní tumby, která byla pravděpodobně původně umístěna volně v zadní části rotundy (dnešní oltář je moderní napodobenina z cihel a kamenné plotny). Je otázka, zda z původní románské tumby nepochází několik kusů načervenalého pískovce, nalezeného v dolní části výplně. Týž je použit pro ostění původního vstupu.

Konečně za osmé je rovněž pravděpodobné, že původní výplň prostoru pod podlahou v apsidě tvořil čistý žlutý jemný říční písek, který se vyskytoval v jednom místě závěru stavby nad skalnatým podkladem.

Nálezy množství odřezků dřeva a kůry prozrazují rovněž pohnuté osudy rotundy, která se vedle ještě trapnějšího určení jako tančírny stala také přechodně košíkářskou dílnou.

Uvedená zjištění a předběžné závěry budou ještě doplněny rozбором nálezů. Závěrem možno konstatovat, že výzkum přinesl celou řadu nových poznatků a zjištění, závažných jak pro technicko-stavební vývoj této památné stavby, tak pro její historický význam. Na jejich podkladě by měla být provedena rekonstrukce původního vzhledu podlahy a odstraněna novodobá cihlová pseudo-tumba.

VORBERICHT VON DER ERFORSCHUNG DER ROMANISCHEN FÜRSTLICHEN ROTUNDE IN ZNOJMO

Im Rahmen der eingeleiteten komplexen Untersuchung und Konservierung der Fürstenkirche — Rotunde der Hl. Maria (Hl. Katharina) in Znojmo aus dem 11. Jh., die durch ihre Freskenverzierung mit der Genealogie der Přemysliden bekannt ist, wurde ebenfalls eine archäologische Grabung im Inneren dieses Baues durchgeführt. Bei der Grabung stellte man fest, dass der Fussboden in dem walzenförmigen Schiff, ein romanischer ist. Der Fussboden besteht aus einer starken Mörtelschicht mit einer Beimischung von Ziegelbruchstücken, die zuerst auf eine Schicht von kleinerem und auf eine weitere Schicht von grossem Schotter gegossen war (das Liegende bildet ein Felsen). In der Apsis ist der neuzeitige Ziegelfussboden beseitigt und der Raum unter diesem untersucht worden. Bei der Grabung stellte man fest, dass unter dem Verputz mit Fresken eine ältere Schicht mit Rauch- oder Brandspuren ist. Das nicht verputzte Reihengemäuer, das aus präzis bearbeiteten Quadern mit eingeschnittenen (gekehnten) Fugen besteht, hat einen anderen Charakter als der meistens aus grösseren Steinen errichtete Aussenmantel. Der ganze Bau ist auf einem ausgleichenden Vorfundament erbaut, d. h. auf zwei bis drei Schichten flacher Steine, die in den Innenraum reichen. In der Apsis ist erst unter diesem Vorfundament das eigentliche aus flachen Steinen mit Mörtelverbund bestehende Grundgemäuer errichtet, das die Unebenheiten des Liegenden ausgleicht. Das erhöhte Fussbodenniveau in der Apsis war offensichtlich kein gegossener Mörtel, sondern Fliesen, deren Bruchstücke in der lehmsandigen Aufschüttung vorkamen. Diese enthielt ebenfalls Keramikscherben, Tierknochen, Steine, Holz u. ä. Im Fundament drang der erhöhte Fussboden, der die Form eines geschlossenen Hufeisens hat, in den kreisförmigen Grundriss des Schiffes ein. Dieser Umstand wird durch einen Ausschnitt des gegossenen Mörtelfussbodens des Schiffes in Form eines Endes des geschlossenen Hufeisens belegt. Die ursprüngliche Ausfüllung unter dem Fussboden in der Apsis bildete ein reiner, feiner, gelber Flußsand, der hier stellenweise erhalten blieb. In das unebene felsige Liegende waren in der Nähe der Wände zwei Pfostengruben eingetieft, offensichtlich Überreste eines Gerüsts, das beim Bau oder bei der Freskenverzierung benützt worden ist. In einer von zwei Gruben (1 m tief) die einem Grab ähneln, waren einige Menschenknochen einer nicht erwachsenen Person in sekundärer Lage. An einer Stelle im rückwärtigen Teil der Apsis befanden sich einige Steine, die mit Mörtel am Felsliegenden engeklebt waren. Sie könnten Überreste des Fundamentes der Altartumba sein.

HRNČÍŘSKÁ PEC V BRUNTÁLE

JAROSLAV KRÁL

V druhé polovině prosince 1966 byla při hloubení výkopu pro novou kanalizaci v Bruntále, za bývalým piaristickým klášterem na Dukelské ulici, nalezena středověká keramika. Zbytky nádob odpovídají typologicky XIII. století. Prohlídkou místa nálezů jsem zjistil, že zde byla porušena

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1966

Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc.

Redaktoři: Dr. J. Říhový a dr. I. Peškař

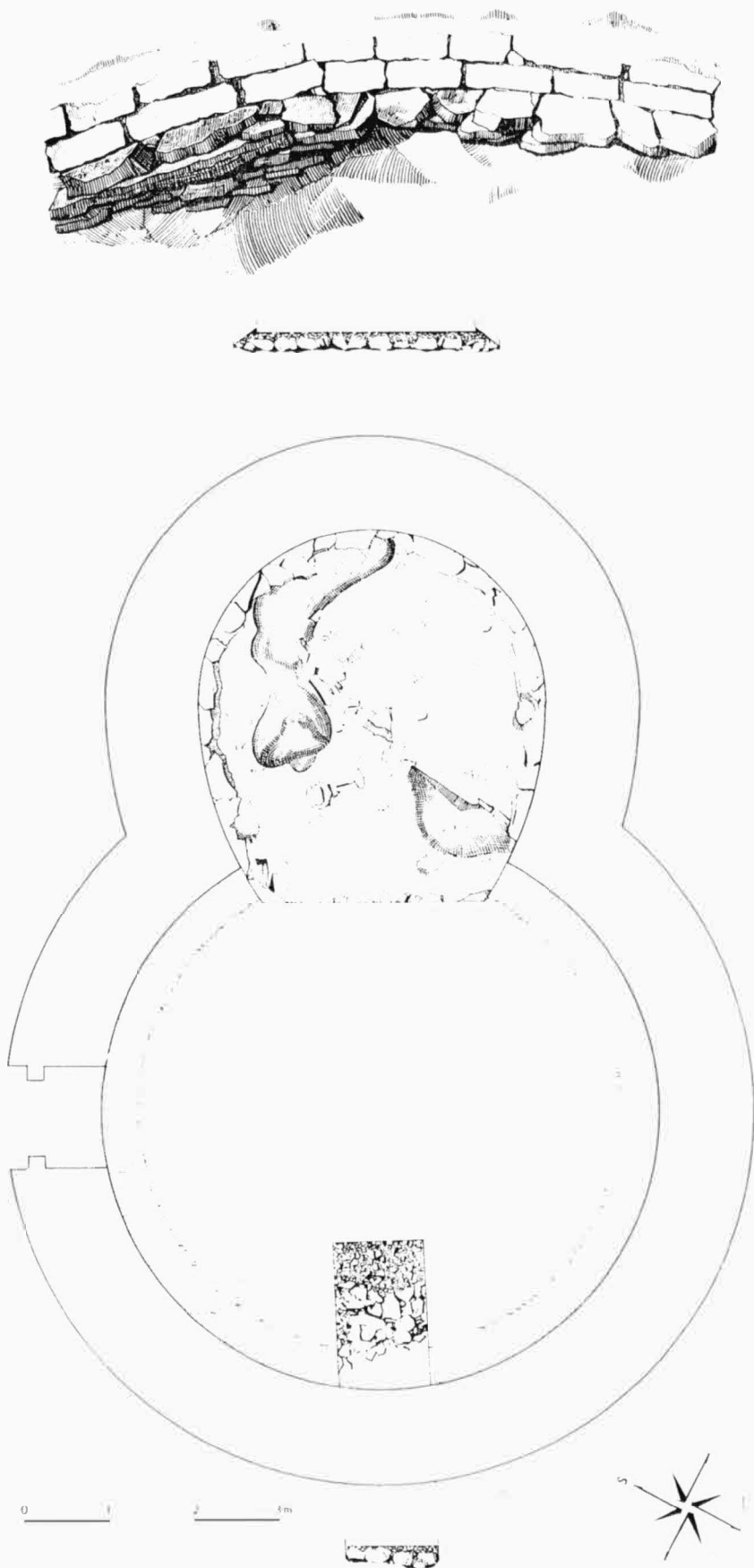
Překlady: Dr. R. Tichý a E. Tichá

Kresby: B. Ludikovská

Na titulní stránce: Bronzové kování ze slovanského hradiska v Mikulčicích

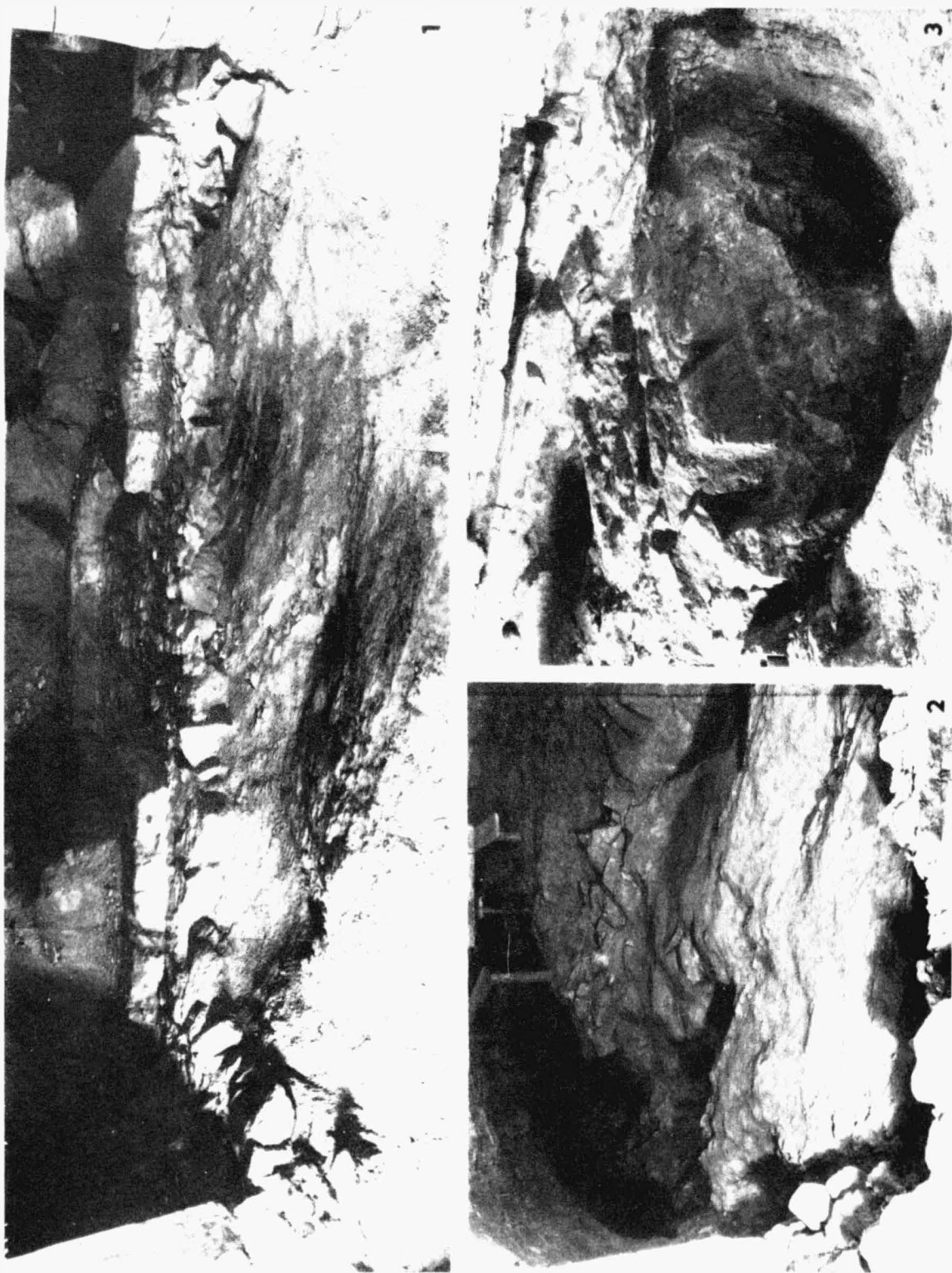
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné.

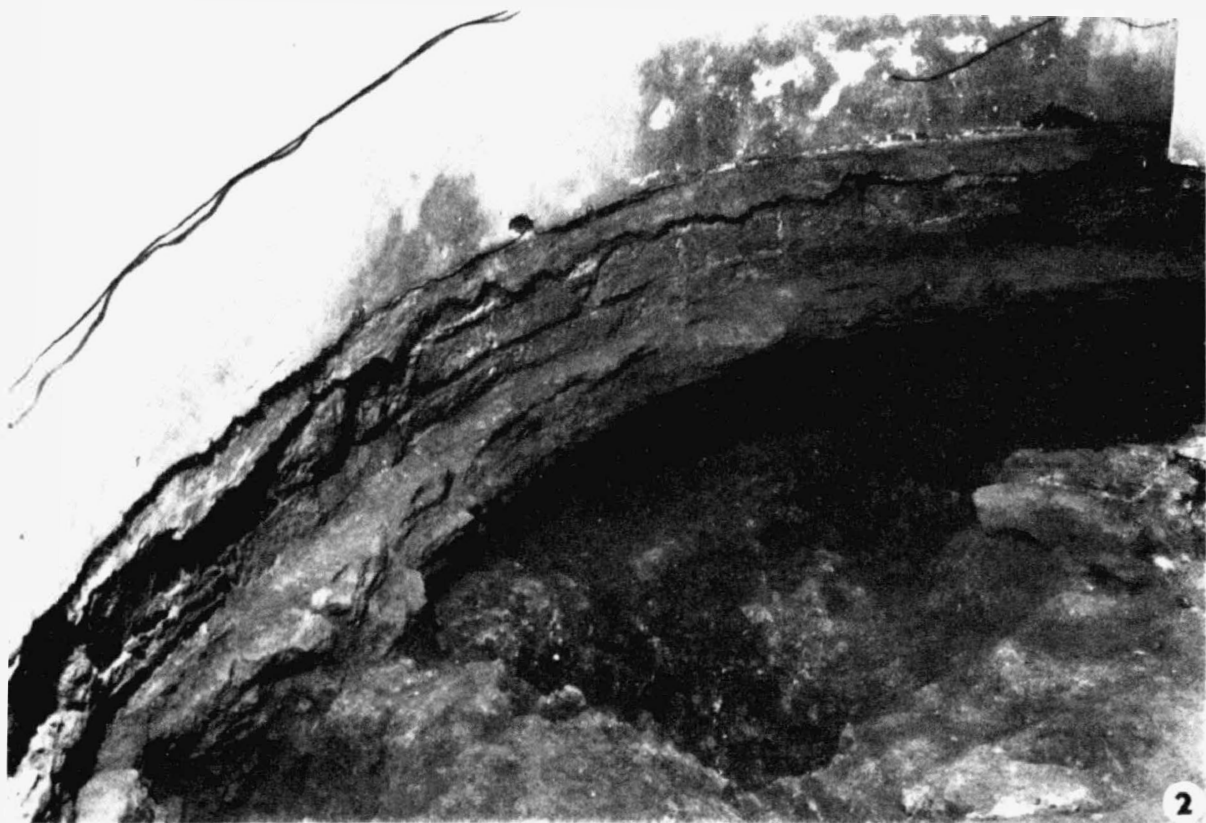
Tab. 31

Znojmo. Románská rotunda. 1 — Pohled na odkryté kvádrkové zdivo stěny s rozšířeným předzákladem a základovými kameny; 2 — Půdorys s odkrytím konstrukce lité maltové podlahy a podloží. Kresba: L. Rozbroj. — Romanische Rotunde. 1 — Ansicht auf die abgedeckte Quadermauer mit erweitertem Vorfundament und Grundmauersteinen; 2 — Grundriss mit abgedeckten Konstruktionen des gegossenen Mörtelfussbodens und das Liegende. Zeichnung: L. Rozbroj.

Tab. 48

Znojmo, Románská rotunda. 1 = Okraj lité maltové podlahy ve válcové lodi; 2 = Částečný pohled na skalnaté podloží v apsidě; 3 = Detail hrobovitého zhloubení do skalnatého podloží v apsidě. — Romanische Rotunde. 1 = Rand des gegossenen Mortelfussbedens im walzenförmigen Schiff. 2 = Teilansicht auf das felsige Liegende in der Apsis. 3 = Detail einer grabartigen Eintiefung im felsigen Liegenden in der Apsis.

Tab. 49

Znojmo, Románská rotunda. 1 — Sonda ve valcové loži. Litá maltová podlaha s podkladem šterku a velkých kamenů; 2 — Dvě vrstvy omítek, kvádrkové zdivo, rozšířený předzáklad a vlastní základ. — Romanische Rotunde. 1 — Sonde im walzenförmigen Schiff. Gegossener Mörtelfussboden mit dem Fundament aus Schotter und grossen Steinen; 2 — Zwei Bewurfsschichten, Quadergemäuer, erweitertes Vorfundament und das eigentliche Fundament.